

PRIVIȚI DIN AFARĂ

DARVAY NAGY Adrienne*

MARI REGIZORI – MARI SPECTACOLE

*Cea de-a șasea ediție
a Festivalului Internațional SHAKESPEARE – Craiova*

„Directorul Festivalului SHAKESPEARE de la Craiova în multe teatre de pe întinderea a patru continente este pomenit doar pe numele lui de botez” – spunea britanicul John ELSOM, președintele de onoare A.I.C.T. – atunci când, la decernarea premiilor Asociației Internaționale a Criticilor, își rostea cuvintele de laudă la adresa premiatului **Emil BOROGHINĂ**, îndată după spectacolul *Măsură pentru măsură*, prezentat la cea de-a șasea ediție a Festivalului. Locul și data nu erau întâmplătoare: spectacolul a fost jucat de Teatrul Național „Marin Sorescu” Craiova în regia lui Silviu PURCĂRETE, sub a cărui conducere artistică, pe vremea directoratului lui Emil BOROGHINĂ, trupa și-a dobândit faima internațională. Conform unei amintiri publicată în caietul-program sub semnătura directorului adjunct Ilarion ȘTEFĂNESCU, ideea sărbătoririi Marelui Will în lumea teatrului românesc s-a născut în mintea directorului general de atunci, în timpul unei călătorii în Japonia: în 1992, cu ocazia turneului de la Tokio cu *Titus Andronicus*, pus în scenă de același Silviu PURCĂRETE. După doi ani – cu un succes internațional la fel de mare – au și organizat la Craiova prima ediție a Festivalului SHAKESPEARE.

De când Emil BOROGHINĂ s-a „retras” la pensie, nu se mai ocupă decât de organizarea Festivalului. Eforturile acestui „om instituționalizat, de tip renescentist” disponibil de energii uimitoare, nu sunt cotate doar de colegii de pe alte continente, ci și de conaționali și susținători ai Festivalului. Pe lângă organisme și mulțimea de sponsori care contribuie la realizarea evenimentului, anul acesta chiar și Ministerul Culturii și Cultelor a alocat Fundației SHAKESPEARE cea mai importantă sumă (780 de mii de lei brut, adică aproximativ 51 milioane de forinți) din fondul destinat programelor „Anului european al dialogului intercultural”.

Tot în anul acesta, la derularea programului (și la buget) s-a raliat și Bucureștiul. Încă la precedenta ediție au existat spectacole – înainte de toate *Troilus și Cresida* montat de PURCĂRETE la Teatrul KATONA din Budapesta – care (din motive tehnice nu puteau fi jucate în orașul sediu al Festivalului) au fost găzduite de scene bucureștene. Soluția născută din nevoie a devenit o coproducție, datorită căreia spectatorii bucureșteni – începând cu 1 mai 2008, pe lângă programul craiovean de zece zile – s-au delectat timp de trei săptămâni cu numeroase programe „extra”. În capitală s-a jucat întreaga trilogie SHAKESPEARE a lui Meno FORTAS și NEKROSIUS, în timp ce la sediul Festivalului numai *Macbeth*. De data aceasta

* De curând ni s-a propus din partea revistei maghiare de specialitate *Szinház* un schimb de publicații și de materiale. Iată primele cronici apărute în publicația budapestană despre creatorii noștri.

putem spune că „în orice bine a fost și un rău”, pentru că o bună parte a publicului potențial din Craiova a plecat la București, să vadă *Hamlet* și *Othello*, în timp ce majoritatea oamenilor de teatru din capitală nu a onorat Craiova, ceea ce cu părere de rău trebuie măcar consemnat.

În personalitatea lui Emil BOROGHINĂ nu vei întâlni urmă de egoism. Îl călăuzește o singură dorință: ca întreaga selecție pe care o face, să bucure cât mai mulți spectatori. Cea de-a cincia ediție a Festivalului, acum doi ani, părea inegalabilă, de neîntrecut. Dar Directorul, în continuare, părea să nu cunoască imposibilul: seria spectacolelor din 2008, jucată în două orașe a intitulat-o: „*Mari regizori, mari spectacole, mari teatre ale Europei și ale lumii*”. Chiar dacă a invitat și două spectacole care nu erau pe texte semnate de marele Will, împlineau dezideratul primului imperativ din titlul Festivalului SHAKESPEARE. Cu atât mai mult cu cât – titlul de marcă părea un element de reclamă – Bruce MYERS din *Marele Inchizitor*, în regia lui Peter BROOK, juca și în spectacolul *Hamlet*, pus în scenă de același BROOK și proiectat în timpul Festivalului, rolul Polonius, respectiv primul Gropar. În schimb, prezența la Craiova a spectacolului *Femeia Mării* părea ușor forțată. Inițial fusese vorba de *Poveste de iarnă*, piesă montată de Bob WILSON. (Din păcate, nici spectacolul cu *A douăsprezecea noapte* de la Teatrul RUSTAVELI din Tbilisi, din cauza onorariului unuia dintre cei mai scumpi oameni de teatru din lume – regizorul Robert WILSON! – nu a mai putut fi găzduit)

Cea de-a șasea ediție a Festivalului SHAKESPEARE a debutat în ambele orașe, Craiova și București, cu *Troilus și Cresida*, în interpretarea trupei Cheek by Jowl. Regizorul spectacolului – Declan DONNELLAN – din păcate nu a fost prezent la București, în timp ce la Craiova nu numai că a apărut la aplauze, dar și-a preluat proaspăt înființatul Premiu Internațional SHAKESPEARE, de zece mii de Euro, din mâna Președintelui juriului, criticul George BANU, invitat la Festival de la Paris. Spectacolul ni s-a părut de o convenționalitate contemporană. Întregul text – cât și spațiul de întrecere, adică spațiul de joc, reprezentat de un fel de studio de televiziune – era foarte clar: o lectură evident din zilele noastre, ușor unilaterală, plină de ironie și cu oarece încărcătură homo-erotică. De pildă, Elena cea cu mintea scurtă și ridicol de frumosul ei Paris formau un cuplu de vedete din zilele noastre. Rolul de vârf al spectacolului – în primul rând datorită calităților actricești de excepție ale lui Richard CANT în personajul Thersit – era al acestui sclav, în spectacol și travestit. Ni s-a prezentat întreaga lucrare a lui SHAKESPEARE, de la prima la ultima literă, ceea ce de la un moment dat conferea spectacolului de trei ore și jumătate o ușoară notă de plictiseală. E drept, pentru britanici – după cum ne-a demonstrat și spectacolul mult mai amuzant, intitulat *Nobile William*, jucat de un singur interpret, actor de frunte la Royal Shakespeare Company, Michael PENNINGTON – „marele clasic național” rămâne sacru și inviolabil.

La conferința internațională desfășurată timp de două zile sub președinția criticului Ian HERBERT, vorbitorii descinși din feluritele culturi a patru continente au demonstrat cât de multicoloră poate fi arta teatrală shakespeareană în lume. Lucrările „Marelui Will” sunt tratate la modul cel mai neîngrădit poate doar în Europa Centrală și de Est. Constatare trădată, pe lângă spectacole și de prefața la traducerea în limba română a uneia dintre cărțile scrise de Stanley WELLS, doctor *honoris causa* al Universității Craiova, poreclit de concetățeni săi „Mister SHAKESPEARE”. E momentul să amintim aici, că Emil BOROGHINĂ – pe lângă două cărți de succes scrise de WELLS – a editat cărți de specialitate cât să umple o bibliotecă mai mică. Așa se face că, printre altele, puteai achiziționa vestita lucrare

de bază, însumând aproximativ de 700 de pagini, a între timp decedatului Dan A. LĂZĂRESCU, sub titlul *Introducere în shakespeareologie*, care la apariție, în 1974, s-a epuizat într-o singură zi. În pauza simpozionului craiovean s-a prezentat și noul volum de eseuri shakespeareene (*Cursa de șoareci*) semnat de regizorul Mihai MĂNIUȚIU. Doamna Florica ICHIM, critic și editor, a lansat o nouă serie a monografiilor dedicate regizorilor de excepție din viața teatrală internațională – tot datorită bunăvoinței Festivalului – prima dedicată personalității lui Robert WILSON și alte două lui Lev DODIN. Lucrări ce completează vechi lacune. Unul dintre volumele dedicate creației lui DODIN, apărut sub titlul *Călătorie fără sfârșit*, conține eseuri teatrale chiar ale maestrului și o parte din jurnalul său de lucru de la repetițiile spectacolului PLATONOV, celălalt conține amplul studiu al Mariei Șevțova despre DODIN și *Malâi Teatr*, editat inițial în 2004 de Editura Routledge. La Craiova, lansarea cărții a avut loc înaintea spectacolului DODIN. Regizorul a și fost prezent la lansare. Volumul a fost prezentat de doamna profesor Șevțova, redactor-șef al publicației *New Theatre Quarterly*, poate cea mai bună cunoscătoare a trupei de la Sankt-Petersburg. Volumul s-a născut după o cercetare de șapte ani. Pentru ediția în limba română a mai adăugat un capitol, dedicat spectacolului *Regele LEAR*.

Trupa de la Malâi mai jucase SHAKESPEARE: tocmai în regia lui Declan DONNELLAN, *Poveste de iarnă*, în 1997. Dar DODIN nu montase nimic de SHAKESPEARE. Ideea spectacolului a priticcit-o timp de aproape zece ani, pe tot parcursul montării ciclului CEHOV. Din superstiție a și dus cu el acasă un pumn de pământ de la Stratford, care în timpul celor trei ani de repetiții a zăcut pe etajera lui. Trebuie să știm că, în principiu, SHAKESPEARE se află la o distanță destul de mare de sensibilitatea sufletului slav. Metrica traducerilor rusești – inclusiv arta poetică dovedită în traducerile lui PASTERNAK – sună prea patetic. Motiv pentru care Dina DODINA a tradus piesa în proză, apoi, cu unchiul regizor au compus textul spectacolului, din care au eliminat orice aluzie politică, istorică, au schimbat locul câtorva monologuri, după care lucrarea de bază în limba rusă a devenit mult mai brută, mai „shakespeareană”. „Să ucidem poeticul ca să ajungem la poezie” – declara DODIN în martie 2006, pe vremea premierei de la Sankt-Petersburg.

Modificările de text, decorul semnat de David BOROVSKI, din panouri mobile de lemn – care evocau fie sistemul de grinzi specific arhitecturii din epoca TUDOR, fie un hambar de cereale, fie cabine de baie – respectiv, costumele, după cum și datorită distribuției, spectacolul însuși, atât de est-european, pare fără vârstă, de fapt dimpotrivă, era cât se poate de contemporan și se concentra asupra unei probleme bine definite: cea a luptei dintre generații. Tații din acest spectacol nu sunt niște moșnegi autoritari, de o capriciozitate senilă, ci – corespunzător vârstei interpreților – foști conducători de mișcări studentești, acum de vârstă medie, excentrici și răsfățați, care au aparținut întotdeauna celor privilegiați. Iar acum stau neputincioși în fața schimbării vremurilor. Li se pare inacceptabil copiii să nu la aparțină, ca „*orice proprietate*”, să nu poată face cu ei ce vor, după plac. Confruntându-se cu ei: tinerii. Adulți, maturi, independenți, cu voință proprie, care vor să trăiască altfel decât le-o pretinde tirania strămoșilor, mai devreme sau mai târziu toți se vor răscula împotriva tiraniei acestor tați. Cei doi șefi de familie au fost interpretați de Piotr SEMAK și Serghei KURĂȘEV, văzuți de curând la Budapesta în rolul lui ASTROV; respectiv, VANIA. LEAR în interpretarea lui SEMAC este un egoist fără milă, mascat de un boem. Când pentru prima oară în viață lucrurile nu evoluează conform deciziilor sale, nedumerirea îi provoacă o prăbușire psihică totală. Ochii imenși ai actorului aveau o expresivitate deosebită: practic

parcurea întregul drum, de la capriciu la dementă. Ca apariție „fiicele-i” sunt absolut identice: din gesturile, din mimica GONERIL-ei (Elisaveta BOIARSKAIA) și ale REGANEi (Elena SOLOMONOVA) încă de la început răzbătea identificarea lor în toate privințele cu umilita CORDELIA (Daria RUMIANȚEVA), a cărei suferințe pe lângă cruzimea tatălui erau amplificate de pețitorii din „Occident”. Astfel comportamentul rațional al fetelor agresate psihic (presupunem și fizic) pare îndreptățit față de despotismul LEAR. Nimic nu poate caracteriza mai bine relația ciudată pe care REGAN și GONERIL o aveau cu agresivul șef de familie, decât pomenirea lui în timpul cât făceau dragoste. Devine plauzibil deci, motivul pentru care toate trei fetele purtau în viziunea dementă a lui LEAR aceeași rochie albă elisabetană cu guler STUART, în care a fost înveșmântată GONERIL la prima „oprire a regelui”. Dansul rigid, protocolar, al păpușilor de ceară demonstrează păcatul lui LEAR: înăbușirea, oprirea personalității celor din jurul lui. Analogie relevantă și de relația GLOUCESTER și fiii săi, care forma tema principală a celei de-a doua părți a spectacolului. În contrast cu privirea lui SEMAC, Serghei KURĂȘEV, înalt și foarte masculin, sugera prin expresia corporală demolarea personalității semețe a personajului. Ajungea deposedat de lumina ochilor – și la modul simbolic. La „orbirea” lui, actorul așezat cu spatele spre public, chiar la marginea scenei, la rampă, după ce era făptuită oroarea, nu la vedere desigur, se ridica în picioare, umbra-i uriașă i se proiecta pe scena rămasă în semiîntuneric, după care totul se scufunda în întuneric, în care se și juca în următoarele minute, adică publicul „vedea totul prin ochii” lui GLOUCESTER. Din momentul acela, ochii lui KURĂȘEV au rămas acoperiți de părul lung al actorului. Purtarea copiilor săi a fost motivată, în spectacol, convingător. Ajunge să ne gândim la mama moartă a lui EDMUND (Vladimir SELEZNIEV) pe care tatăl o ocăra în fața fiului. Față de celălalt fiu păcatul tatălui egoist era și mai mare. Tânărul, foarte talentatul Daniel KOZLOVSKI, ne-a oferit o interpretare de briliant a rolului EDGAR. L-a jucat asemenea unui sărman Toma, dezbrăcat de haine. Chiar dacă își mânjea trupul nud, pentru a se camufla, curățenia și puritatea nu l-au părăsit. La trista „petrecere” încercau să i se alăture LEAR și prietenii acestuia, KENT, jucat de Serghei KOZĂREV și NEBUNUL interpretat de Alexei DEVOTCENKO; din mijlocul lor va pleca în cele din urmă pentru totdeauna „Clovnul cel nud”. Minteia lui LEAR ajunge definitiv întunecată, nevoie de mintea lui cea bună nu mai are, de acel Artist, al cărui costum ne indica un mixaj între un acrobat și un actor de cabaret. Locul lui predilect era lângă pianul așezat la marginea scenei, cânta mereu aceeași melodie. Numai că, la sfârșitul spectacolului, instrumentul părăsit începe, în chip bizar, să cânte de unul singur...

Nu scriu acum, aici, despre cele două spectacole excepționale aduse la Festivalul SHAKESPEARE de la Gyula (Ungaria) în vara lui 2008, după cum ar fi greu să înșir și programele ce au însoțit spectacolele Festivalului, ale celui de la Craiova (România): concerte, workshopuri, atelierul teatral internațional „Romeo și Julieta” – de arta actorului pentru studenți – organizată de actualul director al Teatrului Național din Craiova, regizorul Mircea CORNIȘTEANU.

Planul lui Emil BOROGHINĂ pentru anul 2010 este gata conceput. Titlul: „Generații și noua teatralitate”.

Acest articol a apărut în revista de specialitate „SZÍNHÁZ” din Budapesta, în octombrie 2008.

Traducerea: Anna SCARLAT